

O VIRIH

Marjeta Adamič

GRADIVO ZVEZE KMETSKIH FANTOV IN DEKLET

Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja je v letu 1979 med pomembnejše pridobitve novega arhivskega gradiva zabeležil prevzem dela arhiva Zveze kmetских fantov in deklet (ZKFID). Gradivo je izročila vdova dolgoletnega predsednika ZKFID Ivana Kronovška, Lojzka Kronovšek. To gradivo ji je leta 1942 uspelo rešiti pred uničenjem v prostorih sedeža glavnega odbora ZKFID in uprave »Grude«, kjer je bila takrat zaposlena. Gradivo je hranila ves čas okupacije, po končani vojni oz. po preselitvi Kronovških iz Ljubljane v Orlo vas pri Braslovčah pa so ga odpeljali na svojo domačijo. Prevzeto gradivo obsega približno dva tekoča metra, od tega je manj kot polovica arhivskega gradiva, ostalo je časopisno in knjižno gradivo. Po pregledu in ureditvi celotnega gradiva se je pokazalo, da gre za tri skupine gradiva, in sicer: za gradivo glavnega odbora ZKFID, osebno zbirko Ivana Kronovška in gradivo uprave in uredništva revije »Gruda«, glasila ZKFID.

I. *Gradivo Zveze kmetских fantov in deklet* (približno 1,10 tek. m) časovno zajema razdobje od leta 1932 do leta 1940, vendar ne gre za strnjeno gradivo, ampak le za posamezne drobce po zadevah hranjenega gradiva zveze. Ustanovni občni zbor zveze je bil 21. decembra 1924, medtem ko so bila posamezna društva kmetских fantov in deklet (DKFID) ustanovljena že v letu 1923 (kot prvo novembra 1923 v Brezovici pri Ljubljani). Do 6. občnega zbora se je organizacija imenovala Zveza društev kmetских fantov in deklet, od tedaj dalje pa samo Zveza kmetских fantov in deklet. Po pravilih je bila ZKFID nepolitično kulturno-prosvetno društvo, ki je imelo namen organizirati kmečko mladino v DKFID, ustanovljati ta društva in jih združevati v skupno organizacijo, pa tudi dajati kmečki mladini moralno, politično, državljansko, kulturno, socialno in strokovno gospodarsko izobrazbo in vzgojo, pospeševati smisel za zadružništvo, skrbeti zaboljšanje in napredek materialnega in socialnega položaja kmečkega človeka in slovenske vasi ter s svojim delovanjem dvigati in ščititi dobro ime slovenske vasi in čast kmečkega dela. ZKFID je bila osrednja organizacija s sedežem v Ljubljani, ki je povezovala vsa društva kmetских fantov in deklet na slovenskem ozemlju. Posamezna DKFID na manjšem področju so bila organizirana v delovno celoto, v okrožja DKFID (npr. izansko okrožje), društva na večjem področju pa so bila organizirana v podobore ZKFID s sedežem v večjem kraju (npr. celjski, ljubljanski, novomeški, ptujski, krški itd. podobor).

Prvi predsednik ZKFID je bil od ustanovitve do leta 1930 Jože Blaž, kmet iz Tomačevega pri Ljubljani, od 1930 dalje pa Ivan Kronovšek, kmečki sin iz Orle vasi v Savinjski dolini. Leta 1932 se je Ivan Kronovšek kot predsednik ZKFID za stalno preselil v Ljubljano in od takrat dalje se je gotovo začelo tudi bolj urejeno pisarniško poslovanje ter tudi arhiviranje gradiva zveze, kar kaže tudi prevzeto ohranjeno gradivo. Do takrat so namreč poslovanje zveze vodili predsedniki, ki so se menjavali ob občnih zborih.

Pri ureditvi gradiva se je poizkušalo doseči oz. obdržati prvotno ureditev oz. odlaganje arhiva po zadevah — npr. pravila in pravilniki, okrožnice, tekme, tečaji itd. Razporeditev gradiva je taka:

— Zapisniki (od 10. do 16. rednega občnega zbora 1934—1940, slavnostnega občnega zbora ob 10-letnici ZKFID 1934, Rednih sej glavnega odbora za poslovna leta 1934/35, 1935/36 in 1936/37).

— Delovodnik (opravilni zapisnik) novembër 1935 do marec 1938.

— Pravila, navodila, pravilniki (pravila ZKFID, pravila DKFID, navodila za ustanovitev DKFID, organizacijski ustroj zveze, osnutek pravilnika za pododbo in pravila pododborov ZKFID itd.)

— Delovni načrti in resolucije (dijaškega, tiskovnega in kulturno socialnega-političnega odseka ZKFID, nov. 1932, finančnega, organizacijskega, športnega, dramatičnega, kino-radio odseka in odseka za »Knjižnice in čitalnice«, delovni načrti in resolucije, sprejete za zvezine odseke na X. in XI. rednem očnem zboru ZKFID 1934 in 1935).

— Resolucije, sklepi, pogodbe (resolucija o stališču ZKFID do Katoliške akcije 1929, sklep in dogovor s Kmetijsko družbo o najetju prostorov okt. 1933, sklepi, resolucija in pogodba o izdajanju revije »Gruda« 1940).

— Okrožnice (le nekaj okrožnic iz let 1933 do 1938).

— Prejeti dopisi in kopije poslanih dopisov, vabil itd. (posamezni dopisi iz let 1932 do 1941).

— Blagajna ZKFID.

— Seznam članov, društev, pododborov, tečajnikov, naročnikov itd. ZKFID.

— Osebni izkazi okrožnih odborov ZKFID za ljubljanski, celjski, novomeški in ptujski pododbor.

— Organizacija tekem in prireditvev (pravila, pravilniki, organizacijska navodila, okrožnice, sezname, navodila za ocenjevanje itd.).

— Zadrúžna šola v Ljubljani 1937, 1938, 1940 (program, pogoji za sprejem, seznam tečajnikov, dopisi v zvezi s šolo).

— Društvena oblačila, znaki, legitimacije, prapor, oprema (pravilniki, osnutki, primerki tiskovin, skice itd.).

— Ženski odseki (pravilnik in delovni načrt za ženske odseke ZKFID in DKFID, organizacija ženskih odsekov, predavanja, prispevki za gospodinje za revijo »Gruda« itd.).

— Kmetijsko prosvetno društvo srednješolcev »Brazda« (dopisi 1935 do 1936, pristopne prijave 1933).

— Razno gradivo (naslovi društev in organizacij, obveznih plačnikov prispevkov za društvo, sezname krajev po okrajih in občinah, pravila in pravilniki raznih društev in organizacij, značke za tabora na Bledu in Krškem polju itd.).

To je le nekaj sumaren prikaz vsebine ohranjenega gradiva. Priključena sta še časopisno (npr. posamezni letniki ali številke »Kmetovalca«, »Kmetijskega lista«, »Zadružnega vestnika«, »Mladega Prekmurca«, »Slovenije«, »Brazde« itd.) in knjižno gradivo, predvsem s kmetijskega področja, zadrúžništva, gospodarstve in socialne politike, kulture itd.

II. *Osebna zbirka Ivana Kronovška, 1932—1945, (0,60 tek. m).* Ivan Kronovšek (1903—1971) je bil predsednik ZKFID od leta 1930 do leta 1941, pred tem pa od leta 1926 predsednik celjskega okrožja DKFID. Sodeloval je pri Slovenski kmetijski stranki do leta 1929, pozneje pri Slovenski kmetisko-delavski stranki. Kot predsednik ZKFID se je posebno posvetil prosvetno-kulturnemu in organizacijskemu delu ter sodelovanju pri uredništvu glasila zveze — »Grudi«. Leta 1937 je prevzel celo uredništvo »Grude« in bil njen urednik vse do kapitulacije Jugoslavije aprila 1941. Bil je član upravnega odbora Kmetijske družbe, r. z. z. o. j. v Ljubljani in član izvršnega odbora Slovenske kmetisko-delavske stranke. Pomembno je bilo tudi njegovo delovanje kot organizatorja in propagatorja v zadružnem delu v različnih kmetijsko-strokovnih in zadružnih organizacijah. Po okupaciji Jugoslavije je bil do odhoda v partizane oktobra 1943, dežurni član upravnega odbora Kmetijske družbe v Ljubljani in je ves čas sodeloval v OF. V NOV je bil najprej član Osrednje gospodarske komisije, nato član kulturniške skupine v Cankarjevi brigadi, referent za mobilizacijo pri Komandi mesta Žužemberk in nato kmetijski instruktor pri Odseku za kmetijstvo pri predsedstvu SNOS. Po vojni je nekaj časa delal v Ministrstvu za kmetijstvo, po smrti svoje matere leta 1946 pa je prevzel domačijo v Orli vasi. Tudi tu je nadaljeval družbeno-politično in strokovno delo. Med drugim je bil republiški poslanec gospodarskega zbora skupščine SRS, predsednik sveta kooperantov pri kmetijskem kombinatu v Žalcu, prvi predsednik kmetijske zadruge v Trnavi, dolgoletni odbornik skupščine občine Žalec itd.

Njegova osebna zbirka je zato pestra, tako kot je bilo razgibano njegovo življenje. Najobsežnejša in najpomembnejša je njegova korespondenca, ki odkriva razširjenost in delovanje DKFID po vsej Sloveniji in povezanost odborov in članov teh društev z zvezinim predsednikom. Ohranjeno gradivo je razvrščeno v naslednje skupine:

— Korespondenca 1932—1943, 1966 (urejena po abecednem redu korespondentov in znotraj tega po kronološkem redu pisem).

— Dokumentacija v zvezi z delovanjem Ivana Kronovška v Kmetijski družbi, Kmetijskem hranilnem in posojilnem domu v Ljubljani, EKONOMU, trgovski družbi v Ljubljani, SNOPI, glavni gospodarski zadrugi v Ljubljani itd.

— Dokumentacija iz časa narodnoosvobodilne borbe 1943—1945 in po vojni 1945/46 (izkaznice in propustnice I. K. 1943, 1944, nekaj dopisov, okrožnic, navodil, pravilnikov gospodarskega odseka pri predsedstvu SNOS in Okrožne gospodarske komisije Grosuplje 1943, 1944, zapisnik I. kmetijske konference 6. aprila 1944 v Dobličah in zapisnik zadružne ankete na Bazi 80 19. novembra 1944, časopisi, revije in brošure, referat I. Kronovška Slovenska vas in kmetijski dom v bodočnosti, 1944, študijsko gradivo in razne beležke, Ministrstvo za kmetijstvo 1945/46 — okrožnice, poročila, koncepti člankov).

— Študijsko gradivo (referati, brošure, letaki, izrezki iz predvojnih časopisov in revij, urejenih po tematiki, npr. poročila o volitvah in volilnih rezultatih 1931—1938, občni zbori in delovanje ZKFID, o dr. Janžetu Novaku — idejnemu vodji in ustanovitelju ZKFID, kulturno-prosvetne organizacije, zunanja politika, smrt in pogreb kralja Aleksandra, statistični podatki o gospodarstvu, šolstvu itd., nazori — janzenizem, boljševizem, framazonstvo itd., Koroški in Porabski Slovenci, o kmetijstvu, zadružništvo itd., izrezki iz »Jutra« in »Slovenca« o partizanski dejavnosti 1942 in 1943, osebne beležke o organizaciji zveze, o prosvetno-organizacijskih tečanjih, o kmečki zgodovini itd.).

III. *Gradivo uprave in uredništva »Grude« 1931—1940.* »Gruda«, mesečnik za kmetско prosveto, ki je izhajal v Ljubljani od leta 1924 do marca 1941, je bil glasilo ZKFID in predstavlja pomemben vir za zgodovino ZKFID. Ohranjeno gradivo (približno 0,40 tek. m) je razvrščeno v skupine:

— Sezname poverjenikov za mesečnik »Gruda« za območja: Ljubljana, Novo mesto, Črnomelj, Logatec, Krško, Kočevje, Litija.

— Naslovi naročnikov in evidenca pošiljanja »Grude«.

— Tehnična ureditev »Grude« (razporeditev, vsebina itd.).

— Dopisi 1939, 1940, nedatirani (ohranjeno le nekaj dopisov, predvsem s tiskarno »Satnikar« v Kamniku).

— Blagajna »Grude« (bilanca za leta 1931—1933, blagajniško poročilo uprave za leto 1931, razni izpiski, računi, proračuni, dobroimetje pri ZKFID itd.)

— Osnutki za opremo »Grude«.

— Prispevki in gradivo za objavo (leposlovje, pesmi, članki, drobiž, za prosti čas, karikature, slike, klišeji slik itd.).

— Razno gradivo (predvsem prejeti časopisi in revije, npr. Slovenska zemlja, Slovenija, Brazda itd.).

Gradivo Zveze kmetiskih fantov in deklet, ki ga sedaj hrani arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, bo brez dvoma služilo pri osvetlitvi delovanja ZKFID. Ta kratek in sumaren pregled vsebine gradiva naj bo pripomoček raziskovalcem pri uresničevanju naloge, ki jo je prevzelo ČZP »Kmečki glas« za izdajo zbornika o revolucionarnem kmečkem gibanju in ki naj bi izšel v počastitev 40-letnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

VIRI IN LITERATURA

Gradivo ZKFID, uredništva »Grude« in osebna zbirka Ivana Kronovška, Arhiv IZDG, akc. št. 542/79; France Gerželj, Prvo desetletje dela in borbe, »Gruda«, leto XII, avgust—september 1934, št. 8—9; Za oddolžitvev pokojnemu Ivanu Kronovšku, Hmeljar, marec 1971.